

Įmonių socialinės atsakomybės atskleidimo vertinimas didžiausiuose Lietuvos bankuose

Sabina Račaitė

Vilniaus universitetas, Lietuva

El. paštas: sabina.racaitė@evaf.stud.vu.lt

<https://ror.org/03nadee84>

Diana Bachtijeva

Vilniaus universitetas, Lietuva

El. paštas: diana.bachtijeva@evaf.vu.lt

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3025-9841>

<https://ror.org/03nadee84>

Anotacija. Straipsnyje nagrinėjama įmonių socialinės atsakomybės atskleidimo svarba ir reglamentavimas. Remiantis GRI standartais ir Lietuvos Banko pateiktomis rekomendacijomis, parengta įmonių socialinės atsakomybės indekso skaičiavimo metodika ir kokybės vertinimo modelis. Straipsnyje pristatomi atlikto empirinio tyrimo rezultatai, kurio metu buvo vertinamas įmonių socialinės atsakomybės atskleidimas trijų didžiausių Lietuvos bankų finansinėse ataskaitose 2018–2022 m. laikotarpiu. Tyrimo rezultatai parodė, kad Lietuvos bankai linkę atskleisti daugiau kaip 91 % rekomenduojamos socialiai atsakingos informacijos, o ataskaitų kokybė, pagal pasirinktus kriterijus, siekia 64–82 %. Nepaisant to, pastebėta, kad kai kurie bankai nesudarinėja įmonių socialinės atsakomybės ataskaitų, o skelbia įmonių grupės ataskaitas ne lietuvių kalba. Dalyje ataskaitų stebimi nekokybiškų ataskaitų požymiai: keliami tikslai nėra konkretūs ir išmatuojami, o tekstinė informacija per visą tyrimo laikotarpį kartojasi.

Raktiniai žodžiai: įmonių socialinė atsakomybė, įmonių socialinės atsakomybės atskleidimas, įmonių socialinės atsakomybės informacijos kokybė, tvarumas.

JEL klasifikacija: M49

Assessing Corporate Social Responsibility Disclosures in Lithuania's Largest Banks

Sabina Račaitė

Vilnius University, Lithuania

E-mail: sabina.racaitė@evaf.stud.vu.lt

<https://ror.org/03nadee84>

Diana Bachtijeva

Vilnius University, Lithuania

E-mail: diana.bachtijeva@evaf.vu.lt

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3025-9841>

<https://ror.org/03nadee84>

Annotation. The article examines the importance and regulation of corporate social responsibility disclosure. Based on the GRI standards and the recommendations of the Bank of Lithuania, the paper develops a methodology for calculating the corporate social responsibility index and a model for assessing its quality. The paper presents the results of an empirical study conducted to assess the disclosure of corporate social responsibility in the financial statements of the three largest Lithuanian banks for the period 2018-2022. The results show that Lithuanian banks tend to disclose more than 91% of the recommended socially responsible information, while the quality of the reports, according to the selected criteria, reaches 64-82%. Nevertheless, it was noted that some banks do not produce CSR reports and publish group reports in languages other than Lithuanian. Some reports show signs of poor quality: the objectives are not specific and measurable and the textual information is repetitive throughout the study period.

Keywords: corporate social responsibility, disclosure of corporate social responsibility, quality of corporate social responsibility information, sustainability.

JEL Code: M49

Įvadas

Įmonių socialinė atsakomybė – pasaulyje plačiai paplitusi sąvoka, kuri keitėsi per laikotarpius. Įmonių socialinės atsakomybės raidos kitimą analizavęs Juščius (2007) pastebi, jog įmonių socialinė atsakomybė, kaip tyrimų ir akademinių diskusijų tema, darėsi aktuali nuo XX a. vidurio, o tuometinis įmonių tikslas buvo gaminti ir teikti produkciją, kuri atitiktų akcininkų lūkesčius – uždirbti maksimalų pelną. H. R. Bowen teigimu, verslas neturėtų būti orientuotas tik į akcininkų interesus, bet ir atsižvelgti į platesnes visuomenės grupes (Bowen, 1953, cit. iš Carroll, 2016). Jo argumentas, kad įmonės yra atsakingos ne tik už pelno maksimizavimą, sulaukė daugelio atgarsio ir paskatino diskusijas apie etinius įmonių elgesio aspektus. Naujausiuose moksliniuose darbuose (Leitonienė ir Šapkauskienė, 2015; Gedutienė ir Rudžionienė, 2022; Bouncken ir kt., 2023) galima išvelgti, jog įmonių socialinės atsakomybės samprata pasikeitė nuo suinteresuotųjų šalių interesų akcentavimo iki ekonominių, socialinių ir aplinkosauginių sričių įtraukimo. Tai lėmė, jog per pastaruosius kelis dešimtmečius visuomenės nuomonė dėl aplinkos apsaugos pasikeitė radikaliai. Vis daugiau galvojama apie asmeninį poveikį gamtai, todėl atsiranda iniciatyvos, skatinančios imtis veiksmų bei ieškoti tvarios ir atsakingos gyvensenos būdų. Įvykiai, kuriais padaroma žala gamtai ar darbuotojams, sulaukia didelio visuomenės susidomėjimo. AB Grigeo Klaipėda, Inc. Walmart, Inc. Theranos ir daugelis kitų skandalų turėjo katastrofiškų padarinių ne tik pačiam verslui, bet ir visuomenei, todėl išaugo suinteresuotųjų šalių poreikis žinoti daugiau apie organizaciją bei jos veiklą. Dėl šių priežasčių įmonės pradėjo savanoriškai skelbti savo socialinės atsakomybės ataskaitas. Mokslininkai pradėjo nagrinėti su šia sritimi iškilusius įvairius probleminius klausimus. Tiriama, kokios naudos turi socialinės atsakomybės atskleidimas verslui (Budrionytė, 2014; Ksiezak, 2017; Barauskaitė ir Štreimikienė, 2021; Allu ir Pinto 2022; Rupp ir Limpaphayom 2024), orientuojamasi į atskirų pramonės šakų ar sektorių nefinansinės informacijos atskleidimą (Išoraitė, 2013; Bendoraitienė ir Šimkutė, 2016; Lasytė, 2020). Nuo 2017 metų socialinės atsakomybės atskleidimas yra būtinas didelėms viešojo intereso įmonėms, tarp jų ir bankams. Bankai vaidina esminį vaidmenį užtikrinant ekonomikos stabilumą ir augimą, o socialinės atsakomybės ataskaitų teikimas padeda didinti skaidrumą, stiprinti klientų pasitikėjimą įmonės veikla bei prisideda prie tvaraus verslo vystymosi. Daugiausia tyrimų apie bankų sektorių pateikia užsienio mokslininkai (Bollas ir kt., 2014; Jain ir kt., 2015; Mahmud ir kt., 2017; Buallay, 2020; Gutiérrez ir Abad, 2020; Mohamed ir kt., 2023). Lietuvoje šios srities tyrimų labai trūksta. Nepaisant to, kad Gedutienė ir Rudžionienė (2022) yra atlikusios privalomo Lietuvos bankų socialinės atsakomybės tyrimą, tačiau darbo tikslas buvo įvertinti ataskaitų atskleidimą, o ne kokybę. Nors atskleidžiamos Lietuvos įmonių socialinės atsakomybės informacijos kokybės vertinimo tyrimų galima rasti (Leitonienė ir Šapkauskienė, 2015; Bendoraitienė ir Šimkutė, 2016; Bužinskienė, 2021), tačiau mokslinių darbų, kuriuose būtų vertinamas bankų socialinės atsakomybės atskleidimas ir kokybė, rasti nepavyko.

Tyrimo tikslas: įvertinti didžiausių Lietuvos bankų socialinės atsakomybės atskleidimo ir kokybės dinamiką 2018–2022 m. laikotarpiu.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) išnagrinėjus informacijos atskleidimo svarbą ir reglamentavimą, išskirti privalomas atskleisti sritis ir elementus;
- 2) parengus bankų socialinės atsakomybės indekso skaičiavimo bei kokybės vertinimo metodiką, nustatyti Lietuvos bankų socialinės atsakomybės atskleidimo tendencijas;
- 3) įvertinti Lietuvos bankų atskleidžiamos socialinės atsakomybės informacijos kokybę 2018–2022 m. laikotarpiu.

Tyrimo metodai: turinio analizės, informacijos sisteminimo, grupavimo, palyginimo, modeliavimo, apibendrinimo, matematiniai metodai.

1. Įmonių socialinės atsakomybės informacijos atskleidimo svarba ir reikalavimai

Šiuolaikinėje verslo aplinkoje įmonių socialinės atsakomybės atskleidimas tapo svarbia praktika, kuri neapsiriboja vien įprastinės finansinės informacijos pateikimu, bet apima platesnį įmonės poveikio visuomenei bei aplinkai nagrinėjimą. Geriausiai įmonės ir suinteresuotųjų šalių tarpusavio ryšį paaiškina legitimumo ir suinteresuotųjų šalių teorijos (Rudžionienė ir Smirnova, 2012). *Legitimumo teorija* remiasi socialiniu kontraktu, pagal kurį įmonė vykdo savo veiklą, laikydamasi visuomenės nustatytų normų, už tai gaudama pritarimą naudotis gamtiniais, žmogiškaisiais ištekliais (Badingatus, 2016). Todėl įmonių socialinės atsakomybės kontekste organizacijoms naudinga teikti socialinės atskaitomybės ataskaitas, kaip priemonę pranešti apie savo įsipareigojimą laikytis ekonominių, socialinių ir aplinkosaugos principų ir taip įteisinti savo veiklą suinteresuotųjų šalių akyse. *Suinteresuotųjų šalių teorija* pabrėžia, kad svarbu atsižvelgti ne tik į akcininkų poreikius, bet kitų grupių interesus, nes nuo to priklauso verslo sėkmė. Todėl organizacijos renkasi socialinės atsakomybės atskleidimą, kaip priemonę išreikšti savo poziciją ekonominiiais, socialiniais ir aplinkosauginiais klausimais bei patenkinti skirtingų grupių informacijos poreikius (Brooks ir Oikonomou, 2018).

Viena vertus, socialinės atsakomybės atskleidimas teikia naudą ne tik suinteresuotosioms šalims, bet ir pačiam verslui. Nors socialinės atsakomybės negalima tiesiogiai sieti su finansine nauda, tačiau įsipareigojimas atsižvelgti į suinteresuotųjų grupių interesus formuoja palankią aplinką įmonės veiklai (Budrionytė, 2014). Atlikti empiriniai tyrimai parodė, kad įmonės, atskleidžiančios savo socialinę atsakomybę, geriau išgyvena krizių metu (Rupp ir Limpaphayom, 2024), o šiuolaikinių aplinką tausojančių technologijų pritaikymas, nors ir reikalauja investicijų, tačiau ilgalaikėje perspektyvoje gali prisidėti prie sąnaudų mažinimo (Allu ir Pinto, 2022). Be to, tokia veikla gali padėti formuoti geresnį verslo įvaizdį visuomenėje, nes bendrovės rodo atsakomybę ir dalyvauja sprendžiant aplinkosaugos klausimus.

Kita vertus, atskleidžiamą įmonių socialinės atsakomybės informaciją reikėtų vertinti skeptiškai, nes įmonės gali pagražinti atskleidžiamą informaciją (Arli ir kt., 2019). Atvirai besidalindamos informacija apie socialines ir aplinkosaugos iniciatyvas, įmonės gali atkreipti dėmesį į sritis, kuriose jų veikla yra nepakankama, bei sulaukti konkurentų, visuomenės kritikos, o tai gali paveikti organizacijos reputaciją, sumažinti pasitikėjimą. Be to, reikia atsižvelgti ir į finansinį aspektą, nes išlaidos, susijusios su atsakomybės įgyvendinimu bei palaikymu, gali turėti neigiamos įtakos įmonės trumpalaikiam pelningumui (Ksiezak, 2017).

1 lentelėje pateikiami dažniausiai minimi įmonių socialinės atsakomybės atskleidimo privalumai ir trūkumai. Visuomenei viešai prieinama informacija apie organizacijos socialinę veiklą padeda sumažinti suinteresuotųjų grupių priešiskumą, kuris gali sukelti didesnę žalą nei prevencinės išlaidos, susijusios su socialine atsakomybe, todėl teigiamai veikiama įmonių finansiniai rodikliai (Budrionytė, 2014). Tačiau šių privalumų šešėlyje glūdi ir trūkumai, tokie kaip antai didėjančios sąnaudų, vartotojų skepticizmas,

neigiamas finansinis poveikis trumpuoju laikotarpiu. Taigi, įmonės turi įvertinti šias viena kitai prieštaraujančias puses ir rasti subalansuotą požiūrį į socialinės atsakomybės veiklą.

Rudžionienė ir Smirnova (2012), pastebi, kad pats įmonių socialinės atsakomybės taikymas nėra problemiškas. Tačiau su sunkumais susiduriama, kai mokslininkai negali nutarti, ar socialinė informacija turi būti teikiama savanoriškai, ar laikantis teisinių reikalavimų, bei kokios formos informacija turi būti atskleista (Mathews, 1997). Europoje tvarus vystymasis bei socialinė atsakomybė tampa neatsiejama verslo praktikos dalimi (Bendoraitienė ir Šimkutė, 2016), todėl aukščiausios Europos Sąjungos institucijos, atsižvelgdamos į visuomenės poreikį žinoti daugiau apie įmonių veiklą, pradėjo

1 lentelė. Įmonių socialinės atsakomybės atskleidimo privalumai ir trūkumai

Privalumai	Trūkumai
Stiprina konkurencinį pranašumą	Padidėja ataskaitų teikimo sąnaudos
Gerina reputaciją ir įmonės įvaizdį	Galimas vartotojų skepticizmas
Mažina darbuotojų kaitą	Būtina stebėti vidaus veiklą
Teigiamai veikia finansinius rezultatus	Iškreipia išteklių paskirstymą
Didina tiekėjų ir investuotojų pasitikėjimą	Neigiamas finansinis poveikis trumpuoju laikotarpiu
Padedą mažinti sąnaudas naudojant efektyvesnes technologijas	Būtina teikti ataskaitas apie socialinės atsakomybės veiklą
Užtikrina grįžtamąjį ryšį tarp įmonės ir aplinkos	Reikalauja nuolatinio kontakto palaikymo su bendruomene
Lengvina rizikų, su kuriomis susiduria verslas, identifikavimą	Būtina vykdyti žmogaus teisių politiką, investuoti į žalos aplinkai prevenciją

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis Juščiumi (2007); Ksiezak (2017); Dyck ir kt. (2018); Arli ir kt. (2019); Barauskaite ir Štreimikiene (2021); Rupp ir Limpaphayom (2024)

vykdyti pirminius etapus link reglamentavimo. Nuo 2016 m. Lietuvoje įsigaliojo atnaujinta Europos Parlamento ir Tarybos (2014) direktyva 2014/95/EU, kuria siekiama padidinti įmonių skaidrumą, atskleidžiant papildomą nefinansinę informaciją, susijusią su aplinkos, socialinių ir personalo reikalų, žmogaus teisių užtikrinimo, kovos su korupcija ir kyšininkavimo klausimais. Svarbu atkreipti dėmesį, kad nefinansinės informacijos atskleidimo reikalavimai yra pateikti, tačiau nėra nustatytų griežtų reikalavimų, kurių įmonėms privaloma laikytis ruošiant socialinės atsakomybės ataskaitas (Gedutienė ir Rudžionienė, 2022). Verslas gali pasirinkti tuos standartus ir gaires, kurios jam atrodo tinkamiausios arba geriausiai atitinkančios veiklos pobūdį (Europos Parlamentas ir Taryba, 2014). KPMG (2022) atliktame tvarumo ataskaitų tyrime buvo nustatyta, jog įmonės dažniausiai renkasi ataskaitas teikti pagal Pasaulinės atskaitingumo iniciatyvos (GRI) (Global Reporting Initiative, 2013) paruoštus standartus. Europos Parlamentas ir Taryba (2014) taip pat rekomenduoja remtis ir kitomis tarptautinėmis gairėmis bei metodikomis: Europos Bendrijos aplinkosaugos vadybos ir audito sistema (EMAS) (Europos Komisija, 2023), Jungtinių Tautų (JT) „Pasaulinio susitarimo“ principais (United Nations Global Compact, 2023), ISO 26000 standartu (International Organization for Standardization, 2010).

Europos Bendrijos aplinkosaugos vadybos ir audito sistema (EMAS) (Europos komisija, 2023), tai savanoriška sistema, skirta aplinkosaugos veiksmingumui gerinti ir vertinti (Bužinskienė, 2021). Šios priemonės tikslas orientuotas į aplinkosaugos aspektus, siekiant užtikrinti vietos atskaitomybę bei padėti organizacijoms vykdyti veiklą taip, kad jos neigiamas poveikis aplinkai būtų sumažintas iki reglamentais nustatytų normų lygio. Nors EMAS programa sutelkta tik į aplinkosaugos atskleidimą, tačiau ji apima daugelį sektorių, įskaitant: mažmeninės prekybos, turizmo, maisto ir gėrimų gamybos,

žemės ūkio, viešojo administravimo, telekomunikacijų, ryšių technologijų ir kitus (Europos Parlamentas ir Taryba, 2009).

Jungtinių Tautų „Pasaulinio susitarimo“ principai – politinė iniciatyva, skatinanti įmones veikti nedarant žalos aplinkai, bendruomenei, kitiems verslams bei ieškoti socialinių, aplinkosaugos problemų sprendimų (Lietuvos verslo konfederacija, 2021). Strategijos pagalba organizacijos savo veiklą turi susieti su 10 universalių Pasaulinio susitarimo principų, kurie apima keturias pagrindines sritis: žmogaus teisių, darbuotojų, aplinkos apsaugos, kovos su korupcija (LR socialinės apsaugos, 2024a). Skirtingai nei EMAS (Europos Komisija, 2023), Jungtinių Tautų Pasaulinio susitarimo metodikoje (United Nations Global Compact, 2023) galima rasti visus pagrindinius Europos Sąjungos reikalavimus socialinės atskaitomybės atskleidimui. Tačiau čia nėra įtraukiami tokie punktai, kaip verslo modelio aprašymas ar pagrindinių veiklos rodiklių nurodymas.

ISO 26000:2010 standartas (International Organization for Standardization, 2010) yra tarptautinės teisės rekomendacijos, apimančios organizacijos valdymo, žmogaus teisių, darbo praktikos, aplinkos, sąžiningos veiklos praktikos, vartotojų klausimų, bendruomenės įtraukimo ir plėtros sritis (LR socialinės apsaugos, 2024b). Nors ISO 26000 (International Organization for Standardization, 2010) yra supažindinama su įvairiais terminais, metodais, įsipareigojimų visuomenei perteikimo formos rezultatais ir kita informacija, susijusia su socialine atsakomybe, reikalavimai dėl ataskaitų teikimo nėra nurodyti, taip pat nepaaiškinama, kaip tai galėtų būtų integruojama į finansinės ir nefinansinės informacijos atskleidimą.

Pasaulinė atskaitingumo iniciatyva (GRI) (Global Reporting Initiative, 2013), pasaulyje pirmaujanti organizacija įmonių socialinės atsakomybės vystymosi srityje (KPMG, 2022). Pasaulinė atskaitingumo iniciatyva (Global Reporting Initiative, 2013) skatina socialinės atsakomybės ataskaitų naudojimą kaip būdą verslui tapti labiau atsakingam ir prisidėti prie darnaus vystymosi. Metodinės gairės yra pritaikytos didelėms, vidutinio bei smulkaus verslo įmonėms. Kaip pagrindinis metodologijos išskirtinumas yra įvardijama, pateikta rodiklių sistema, apimanti ekonomines, socialines ir aplinkosaugines sritis (Lietuvos verslo konfederacija, 2021), bei surašytas detalus veiksmų planas, kaip turėtų būti sudaroma įmonės socialinės atsakomybės ataskaita.

2 lentelė. ES direktyvos numatytų įmonių socialinės atsakomybės atskleidimo sričių ir atskleidimo metodikų palyginimas

Metodika	GRI	ISO 26000	EMAS	JT Pasaulinis susitarimas
Reikalavimai				
Aplinkosauga	X	X	X	X
Socialiniai ir su personalu susijusi informacija	X	X		X
Žmogaus teisių užtikrinimas	X	X		X
Kova su korupcija ir kyšininkavimas	X	X		X
Trumpas verslo modelio aprašymas	X		X	
Įmonės socialinės atsakomybės politikos įgyvendinimo kontrolė, aprašymas, rezultatai	X		X	X
Pagrindiniai veiklos rezultatų rodikliai	X			
Nefinansiniais pagrindiniai veiklos rezultatų rodikliai	X		X	X

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis International Organization for Standardization (2010); Global Reporting Initiative (2013); Europos Komisija (2023); United Nations Global Compact (2023)

2 lentelėje matyti įmonių socialinės atskaitomybės informacijos atskleidimo metodikų palyginimas. Nors analizuoti standartai yra nurodomi Europos Komisijos (2011) komunikate dėl socialinės atsakomybės

atskleidimo, bet ne visos šios gairės visiškai atitinka Europos Parlamento ir Tarybos (2014) direktyvos reikalavimus. Europos Sąjungos aplinkosaugos vadybos ir audito sistema (EMAS) (Europos Komisija, 2023) labiausiai tinka gamybos sektoriaus įmonėms, kurioms svarbu akcentuoti savo aplinkosaugos sritį, nes ši metodika neįtraukia kitų būtinų sričių, susijusių su įmonių socialinės atsakomybės atskleidimu. Skirtingai nei EMAS (Europos Komisija, 2023), Jungtinių Tautų Pasaulinio susitarimo (United Nations Global Compact, 2023), ISO 26000 (International Organization for Standardization, 2010) ir GRI gairėse (Global Reporting Initiative, 2013) galima rasti daugiau atitikimų direktyvai, nes jos apima papildomą nefinansinę informaciją, susijusią su aplinkos, socialinių ir personalo reikalų, žmogaus teisių užtikrinimo, kovos su korupcija ir kyšininkavimo sritimis.

2. Įmonių socialinės atsakomybės informacijos atskleidimo vertinimo metodologija

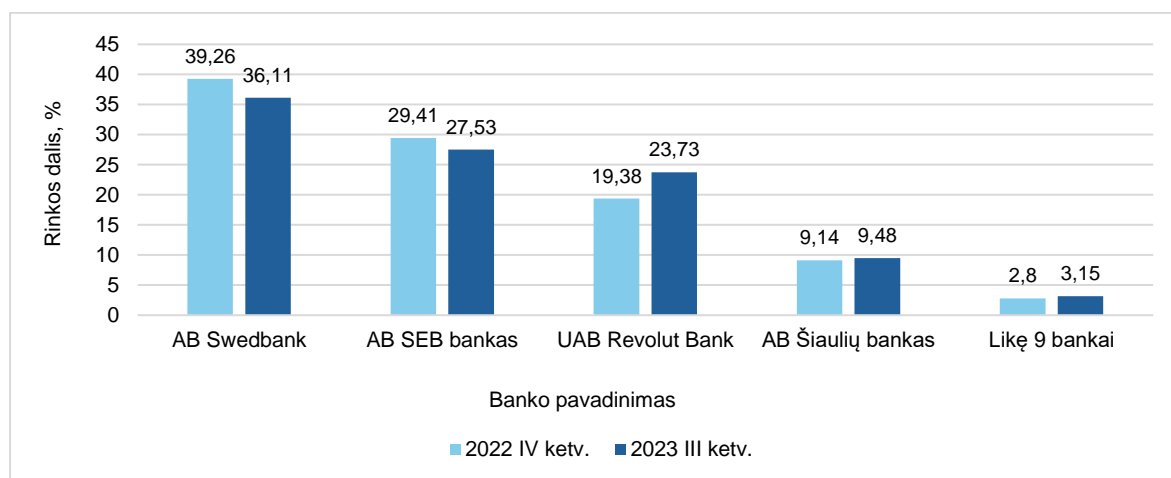
Tyrimo imtis. Lietuvos bankų sektorių sudaro Lietuvoje įsteigti bankai, taip pat užsienio bankų filialai. Kadangi darbo tikslas įvertinti didžiausių Lietuvos bankų socialinės atsakomybės atskleidimo ir kokybės dinamiką, generalinę aibę sudaro Lietuvoje įsteigti bankai, todėl tyrimui reikšmingiausi atvejai atrinkti pagal nustatytus kriterijus (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Tyrimo atrankos kriterijai

Kriterijus	Kriterijaus charakteristika
Turto vertė	Bankas pagal turto vertę užimta ne mažiau kaip 5% rinkos dalies
Duomenų pakankamumas	Banko pateikiamos nefinansinės informacijos pakanka atlikti skaičiavimus

Šaltinis: sudaryta autorių

Lietuvoje šiuo metu banko arba specializuoto banko licencijos yra išduotos 13 įstaigų, kurios kartu užima 81 % rinkos dalies pagal turtą (Lietuvos bankas, 2023a) (žr. 1 pav.).

1 pav. Lietuvoje įsteigtų bankų rinkos dalys pagal turtą

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis Lietuvos banku (2023a)

1 paveiksle matyti, kad devynių mažų bankų bendra turto vertė užimta mažiau kaip 5 % rinkos dalies, todėl jie yra eliminuojami iš imties. Pritaikius duomenų pakankamumo kriterijų matyti, kad UAB Revolut Bank neteikia socialinės atsakomybės ataskaitų, todėl jis yra eliminuojamas iš imties. Galutinę tyrimo imtį sudaro 3 bankai: AB Šiaulių bankas, AB SEB bankas ir AB Swedbank.

Tiriamasis laikotarpis. Tyrimui atlikti pasirinktas 2018–2023 metų laikotarpis. Šis laikotarpis pasirinktas siekiant apžvelgti tendencijas po LR įmonių atskaitomybės įstatymo (LR Seimas, 2023) paskelbimo bei

Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (2019) įsigaliojimo. Kadangi atliekant tyrimą bankų finansinių ataskaitų rinkiniai dar nebuvo nepateikti, 2023 metai yra eliminuojami iš tyrimo laikotarpio. Todėl galutinis tyrimo laikotarpis yra 2018–2022 metai, kurį sudaro 15 įmonių metų.

Indekso skaičiavimo ir kokybės vertinimo metodikos sudarymas. Lietuvos bankų socialinės atsakomybės atskleidimo vertinimo metodika turi apimti elementus, taikomus finansinio paslaugų sektoriaus didelėms viešojo intereso įmonėms. Dėl šių priežasčių, sudarant indekso skaičiavimo metodiką buvo remtasi GRI standartais (Global Reporting Initiative, 2013) bei naujausiomis Lietuvos banko (2023b) tvarumo rekomendacijomis. GRI standartai (Global Reporting Initiative, 2013) pasirinkti dėl plataus tarptautinio pripažinimo, atitikimo nustatytiems Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (2014) socialinės atsakomybės atskleidimo reikalavimams. Lietuvos bankas, kaip nacionalinė bankų priežiūros institucija, savo tvarumo rekomendacijose daug dėmesio skiria Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (2019) su tvarumu susijusios informacijos atskleidimui finansinių paslaugų sektoriuje. Pagal nurodytus standartus ir rekomendacijas sudaryta metodika (žr. 4 lentelę.) buvo pagrindinis instrumentas Lietuvoje įsteigtų bankų socialinės atsakomybės atskleidimo lygiui įvertinti.

4 lentelė. **Bankų socialinės atsakomybės atskleidimo indekso sritys ir elementai**

Antikorupcija ir kyšininkavimas	Socialinė	Personalas
Pranešimas apie pažeidimus	Bendruomenės ir socialinė įtrauktis	Įvairovė, įtrauktis ir lygios galimybės
Kova su pinigų plovimu	Įmonių filantropija	Darbo sąlygos, aplinka
Kova su kyšininkavimu ir korupcija	Finansinė įtrauktis ir raštingumas	Įdarbinimas, mokymai ir švietimas
Mokesčių politika	Kliento duomenų apsauga ir privatumas	Darbuotojų sveikata ir sauga
Žmogaus teisės	Aplinkosauga	Tvarumas
Tiekimo grandinės skaidrumas	Nuotekos ir atliekos	Tvari investicinė veikla
	Tiesioginis šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimas	Tvari finansavimo veikla ir principai
	Energijos suvartojimas ir efektyvumas	Produktų ir paslaugų ženklintas
	Klimato kaitos švelninimas ir prisitaikymas*	Tvarumo rizikos integravimo politika*
		Investavimo sprendimų pagrindinis neigiamas poveikis tvarumo veiksniams*
		Informacija, kaip atlygio politika dera su tvarumo rizikos integravimu*

* Elementą privaloma atskleisti nuo 2022 m.

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis Global Reporting Initiative (2013); Lietuvos banku (2023b)

4 lentelėje matyti, kad bankų socialinės informacijos atskleidimo tyrimo vertinimą sudaro šešios pagrindinės sritys. Papildomai kiekvienoje srityje yra detalizuojantys elementai, kurių iš viso yra 23. Pasitelkiant dokumentų bei turinio analizę kiekvienas iš šių elementų tyrimo metu vertinti balais 1 arba 0. Jei tiriamas bankas atskleidžia indekso elementą, skiriamas 1 balas, jei tokios informacijos neatskleidžia, įvertinimas – 0. Tokia vertinimo sistema pasirinkta, nes visi metodikos elementai laikomi vienodai svarbiais, todėl kiekvienas iš jų daro lygiavertę įtaką galutiniam rezultatui. Svarbu pabrėžti, kad skaičiuojant indeksą, informacijos atskleidimo kiekis ir kokybė nebuvo vertinami.

Vertinant tyrime dalyvaujančių bankų elementų atskleidimą 2018–2022 m. laikotarpiu, kiekvienam bankui bei metams bendra socialinės atsakomybės atskleidimo indekso reikšmė apskaičiuota pagal formulę:

$$BSA\ IND_{j,t} = \frac{\sum_{i=1}^n d_{i,j,t}}{\sum_{i=1}^n x_{i,j,t}}, \quad (1)$$

čia:

$BSA\ IND_{j,t}$ – Lietuvos banko socialinės atsakomybės atskleidimo indekso reikšmė j banko t metais;

$d_{i,j,t}$ – atskleisto i elemento j banko įvertis t metais;

$x_{i,j,t}$ – i elemento j banko įvertis prilygintas vienetui t metais (Gedutienė ir Rudžionienė, 2022).

Banko socialinės atsakomybės atskleidimo indekso vidurkis kiekvienais metais skaičiuotas pagal formulę:

$$\bar{x}_t = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n}, \quad (2)$$

čia:

\bar{x}_t – bankų socialinės atsakomybės vidurkis t metais;

x_i – atskleisto elemento įvertis;

n – narių skaičius (Rudzkienė, 2005).

Vertinant atskleidžiamos socialinės atsakomybės informacijos kokybę, pasirinktas teksto analizės metodas, kuris padeda išsiaiškinti teksto kokybę ir informatyvumą (Tidikis, 2003). Remiantis GRI standartais (Global Reporting Initiative, 2013); Lietuvos banko rekomendacijomis (2023b) bei LR įmonių atskaitomybės įstatyme (LR Seimas, 2023) nustatytais rekomendacijomis ir reikalavimais, išskirti vienuolika kokybės požymių, pagal kuriuos buvo vertinama bankų atskleidžiamos informacijos kokybė (žr. 5 lentelę).

5 Lentelė. **Bankų socialinės atsakomybės atskleidžiamos informacijos kokybės požymiai**

Požymiai	Požymio charakteristika
Forma	Pilna ataskaita integruota į metinį pranešimą
Kalba	Pilna ataskaita pateikiama lietuvių kalba
Patikimumas	Nurodoma, jog ataskaita buvo kuriama remiantis GRI standartais
Tikslo aiškumas	Ataskaitoje išskirti tikslai yra konkretūs, išmatuojami ir laiko apriboti
Palyginamumas	Ataskaitoje pateikta informacija lyginama su ankstesniais laikotarpiais
Teigiama/neigiama informacija	Ataskaitoje pateikta objektyvi, balansuota informacija
Nuorodos į politikas	Ataskaitoje yra nuorodos į vidaus politikas ar standartus
Išsamumas	Ataskaita suteikia pakankamai išsamios informacijos apie kiekvieną socialinės atsakomybės elementą
Rodiklių pagrįstumas	Duomenys ir faktai ataskaitoje yra pagrįsti tinkamais rodikliais
Lentelių ir diagramų aiškumas	Pateiktos lentelės ar diagramos aiškios ir suprantamos
Savanoriškumas	Informacija apie socialinę atsakomybę teikiama laisva valia, viršijant privalomus teisinius reikalavimus ar standartus

Šaltinis: sudaryta autorių remiantis Global Reporting Initiative (2013); Lietuvos banko rekomendacijomis (2023b); LR įmonių atskaitomybės įstatymu (LR Seimas, 2023)

5 lentelėje matyti, kad bankų socialinės atsakomybės atskleidžiamos informacijos kokybės požymiai aiškiai struktūrizuoja vertinimo procesą. Įvertinant ataskaitas, atsižvelgiama į įvairius kriterijus, pradedant ataskaitos forma ir kalba, baigiant rodiklių pagrįstumu ir lentelių bei diagramų aiškumu.

Vertinant atskleidžiamos informacijos kokybę, požymiai vertinami balais 1 arba 0, o bendras kokybės indeksas skaičiuojamas pagal (1) ir (2) formules.

3. Įmonių socialinės atsakomybės informacijos atskleidimo tyrimo rezultatai

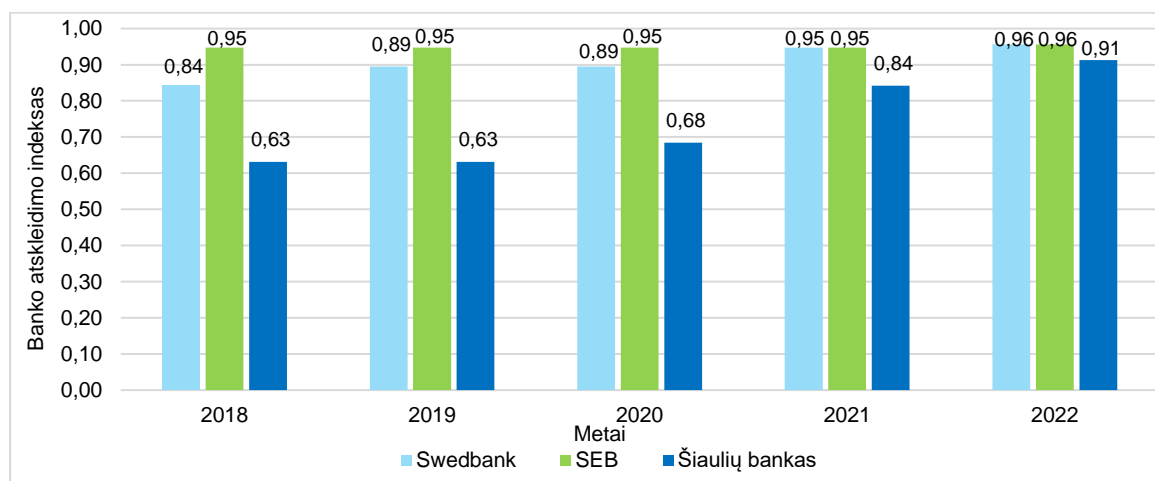
Lietuvos bankų socialinės atsakomybės tyrimas buvo atliktas iš surinktų pirminių dokumentų. Dokumentų turinio analizei atlikti buvo naudojama parengta indekso skaičiavimo metodika. Analizuojant AB Šiaulių banko, AB SEB banko ir AB Swedbanko 2018–2022 metais pateikiamą informaciją, kokybės požymiai buvo vertinami balais 1 arba 0, o pritaikius (1) formulę buvo apskaičiuotas įmonių socialinės atsakomybės informacijos atskleidimo indeksas (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Įmonių socialinės atsakomybės informacijos atskleidimo indeksų aprašomoji statistika

	Antikorupcijos ir kyšininkavimo sritis	Socialinė sritis	Personalo sritis	Žmogaus teisių sritis	Aplinkosaugos sritis	Tvarumo sritis
Vidurkis	0,92	0,93	0,92	0,73	0,94	0,67
St. klaida	0,08	0,04	0,08	0,27	0,06	0,06
Mediana	1,00	0,95	1,00	1,00	1,00	0,72
Moda	1,00	-	1,00	1,00	1,00	0,72
St. nuokrypis	0,14	0,08	0,14	0,46	0,11	0,10
Dispersija	0,02	0,01	0,02	0,21	0,01	0,01
Apskaičiuota	15	15	15	15	15	15

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis atliktais skaičiavimais

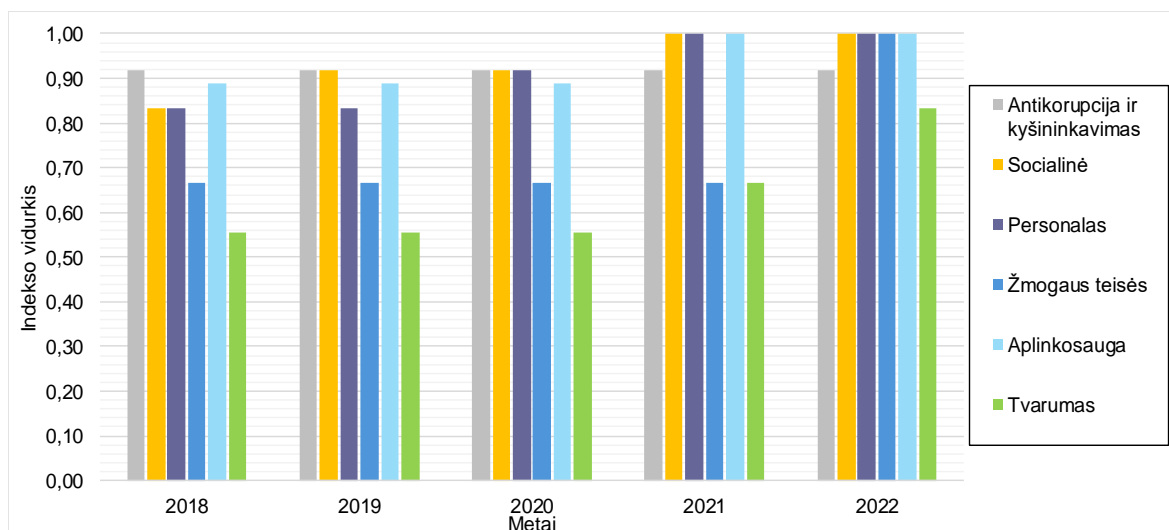
6 lentelėje galima matyti, kad socialinės atsakomybės informacijos atskleidimo indekso vidurkis didesnis nei 0,90 buvo prie antikorupcijos ir kyšininkavimo, socialinės, personalo bei aplinkosaugos sričių atskleidimo. Tai rodo, kad tyrime nagrinėjami bankai savo socialinės atsakomybės ataskaitose yra linkę atskleisti daugiau informacijos būtent apie šias sritis. Nors vidurkis žmogaus teisių srityje yra santykinai aukštas ir siekia 0,73. Didelis standartinis nuokrypis rodo padidėjusį kintamumą tarp bankų, tai reiškia, kad dalis bankų šioje srityje atskleidžia labai mažai elementų, o kiti – labai daug. Tvarumo srityje informacijos atskleidimo bendras indeksas yra mažiausias ir tolygiai pasiskirstęs tarp bankų. Toliau įvertina, kaip per tyrimo laikotarpį keitėsi bendras banko socialinės atsakomybės atskleidimo indeksas (žr. 2 pav.).

2 pav. Lietuvos bankų socialinės atsakomybės atskleidimo indeksas 2018–2022 m. laikotarpiu

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis atliktais skaičiavimais

2 paveiksle matyti, kad per pastaruosius penkerius metus Lietuvos bankai demonstravo nuoseklų ir teigiamą progresą socialinės atsakomybės atskleidimo srityje. Per visą tyrimo laikotarpį bankų bendras socialinės atsakomybės informacijos atskleidimo indeksas vidutiniškai buvo 0,87. AB Swedbank ir AB SEB bankas išlaikė labai aukštus indeksų lygius, kas rodo jų pastovumą bei nuolatinį dėmesį socialinės atsakomybės klausimams. AB Swedbank nuo tyrimo pradžios padidino savo socialinės atsakomybės atskleidimo indeksą nuo 0,84 iki 0,96. O AB SEB banko indekso pokytis nuo 2018 m. buvo tik 0,01. Taip yra todėl, kad banko socialinės atsakomybės atskleidimo indeksas nuo pat tyrimo pradžios buvo 0,95. Svarbu atkreipti dėmesį, kad nors AB Šiaulių bankas iš pradžių neskubėjo skelbti tokio paties informacijos kiekio kaip kiti bankai, tačiau jo bendro indekso vidurkis visuomet viršijo pusę rekomenduojamo atskleidimo lygio. Be to, AB Šiaulių bankas pasižymėjo išskirtiniu progresu per ketverius metus padidindamas savo socialinės atsakomybės atskleidimo indeksą nuo 0,63 iki 0,91. Nuolatinis socialinės atsakomybės atskleidimo indekso kilimas rodo tendenciją, kad bankas deda pastangas atskleidžiant vis daugiau informacijos apie savo socialinės atsakomybės veiklą, o tai yra svarbu suinteresuotoms šalims. Vertinant bankų socialinės atsakomybės atskleidimą pagal metodikoje pateikiamas šešias sritis, informacija buvo susisteminta ir išvestas vidurkis naudojant (2) formulę (žr. 5 pav.).

3 pav. **Bankų socialinės atsakomybės atskleidimo indeksas pagal sritis**

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis atliktais skaičiavimais

3 paveiksle matyti, kad nefinansinės informacijos, susijusios su socialine atsakomybe, atskleidimas per 2018–2022 m. laikotarpį augo beveik visose srityse. Informacijos pateikimas nesikeitė tik antikorupcijos ir kyšininkavimo srityje, kurią kiekvienais metais vidutiniškai atskleisdavo 92 %. Analizuojami bankai, daug dėmesio skyrė atskleisti klausimus, susijusius su aplinkosauga, socialine veikla ir personalu. Tai rodo, kad šios sritys yra tapusios prioritetinėmis bankų socialinės atsakomybės atskleidimo ataskaitose. Taip siekiama ne tik atitikti reguliacinius reikalavimus, bet ir visuomenės lūkesčius.

Atskirai reikia pabrėžti, kad 2022 metais bendras tvarumo indekso lygis kilo sparčiau nei 2021 metais. Tam įtakos turėjo finansų sektoriuje įsigalioję tvarumo atskleidimo reikalavimai, kuriuos bankai įtraukė į savo ataskaitas. Svarbu atkreipti dėmesį, jog bankai neprivalėjo skelbti duomenų apie tvarumo elementus iki 2022 metų, tačiau 2018–2021 metais jie savanoriškai atskleisdavo nuo 56 iki 67 % tvarumo informacijos. Tai reiškia, kad analizuojami bankai ne tik reaguoja į teisės aktų pokyčius, bet ir imasi iniciatyvos savanoriškai atskleisti neprivalomą informaciją.

Atliekant socialinės atsakomybės atskleidimo indekso skaičiavimą ir vertinimą, buvo nagrinėjamas tik bendras skelbiamos informacijos kiekis. Toliau tyrime buvo vertinamas informacijos atskleidimas kiekviename banke pagal elementų pokyčius bei ataskaitų apimtį ir kokybę. Apimtį ir kokybę vertinimo procesas buvo atliekamas remiantis sukurtu požymių sąrašu (žr. 7 lentelę).

7 lentelė. **Bankų socialinės atsakomybės ataskaitų ir atskleidžiamos informacijos kokybės vertinimas**

Metai Požymis	AB Šiaulių bankas					AB SEB bankas					AB Swedbank				
	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
Forma	1	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kalba	1	1	1	1	1	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Patikimumas	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Tikslo aiškumas	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Palyginamumas	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Teigiama/nei- giama informa-	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1
Nuorodos į politi- kas	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Išsamumas	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Rodiklių pagrįs- tumas	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Lentelių ir diag- ramų aiškumas	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Savanoriškumas	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Iš viso atskleistų požymių	7	6	6	7	7	8	8	8	8	9	9	9	9	9	9
Atskleidimo lygis	0,64	0,55	0,55	0,64	0,64	0,73	0,73	0,73	0,73	0,82	0,82	0,82	0,82	0,82	0,82

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis atliktais skaičiavimais

7 lentelėje matyti, kad vidutiniškai bankų socialinės atsakomybės informacijos kokybė siekia šiek tiek daugiau nei 70 %. Svarbu atkreipti dėmesį, kad AB Šiaulių bankas vienintelis, kurio pilnos socialinės atsakomybės ataskaitos buvo pateikiamos kartu su metiniu pranešimu iki 2022 metų. Taip pat iki paskutinių tyrimo metų AB Šiaulių bankas buvo vienintelis ataskaitas teikiantis lietuvių kalba. Vėliau prisidėjo ir AB SEB bankas, kuris tais metais pateikė grupės ir atskirą socialinės atsakomybės ataskaitą. Vadovaujantis LR įmonių atsakomybės įstatymu (LR Seimas, 2023), jeigu patronuojančioji įmonė yra kitoje valstybėje narėje ir rengia atskirą konsoliduotąją socialinės atsakomybės ataskaitą, ši ataskaita lietuvių kalba turi būti skelbiama viešai. Tačiau AB Swedbank nei vienais metais nepateikė ataskaitos lietuvių kalba. Visi tyrime nagrinėjami bankai nurodo, kad ataskaitos yra rengiamos pagal GRI standartus (Global Reporting Initiative, 2013).

Antikorupcinės ir kyšininkavimo srityje tyrimo metu vertinti bankai kiekvienais metais teikia informaciją apie gautus pranešimus apie pažeidimus, pinigų plovimą bei kyšininkavimą ir korupciją. Tačiau yra skirtumų dėl mokesčių elgesio kodekso informacijos atskleidimo. Vienintelis AB Šiaulių bankas nėra oficialiai paskelbęs savo mokesčių politikos, nors ir nurodo socialinės atsakomybės ataskaitoje, jog atsakingai moka mokesčius, vadovaujasi užsienio sąskaitoms taikomų mokesčių prievolių vykdymo akto ir bendrojo duomenų teikimo standarto reikalavimais. Tai reiškia, kad bankas atlieka savo mokesčių įsipareigojimus, bet kitaip nei AB SEB bankas ir AB Swedbank, nepateikia viešai prieinamos politikos, kurioje būtų aiškiai apibrėžtos jo mokesčių mokėjimo ir tvarkymo praktikos bei principai.

Socialinėje srityje visi tiriamieji bankai atskleidžia bent tris elementus iš keturių: bendruomenė ir socialinė įtrauktis; įmonių filantropija; finansinė įtrauktis ir sąžiningumas. Nepaisant to, bankų ataskaitose stokojama gilesnės analizės arba konkretesnio pateikimo, kaip bendruomenė ir socialinė įtrauktis bei filantropija padeda spręsti socialines problemas, tokias kaip skurdą, nelygybę. Nors finansinė pagalba ir yra reikalinga, tačiau paramos dydžio nurodymas ataskaitose nėra socialinio poveikio rodiklis. Visuomenės finansinio sąžiningumo skatinimas dažniausiai yra orientuotas į moksleivius ir studentus. Daugiausia dėmesio šiam elementui skiria AB Swedbank ir AB SEB bankai. AB Swedbank orientuotas į edukacinių erdvių kūrimą, o AB SEB bankas į ilgalaikę bendradarbiavimo naudą. AB Šiaulių bankas

apsiriboja tik įstaigų ir organizacijų sąrašu, su kuriomis yra bendradarbiaujama. AB Swedbank ir AB Šiaulių bankui kilo sunkumų pateikti informaciją apie kliento duomenų apsaugos ir privatumo elementą. Pastebima, kad AB Swedbank savo ataskaitas šia informacija papildė dvejais metais anksčiau nei AB Šiaulių bankas. AB Šiaulių banko socialinės atsakomybės ataskaitose informacija apie kliento duomenų apsaugos ir privatumo elementą pateikta tik nuo 2021 metų.

Personalo srityje AB Swedbank ir AB SEB bankas kiekvienais tyrimo metais atskleidė visus su personalu susijusius elementus. Informacijos apie darbuotojų darbo sąlygas ir saugą AB Šiaulių bankas pradėjo skelbti tik 2020 metais. Tam įtakos galėjo turėti Lietuvoje prasidėjusi COVID-19 pandemija, kuri paskatino įmones labiau rūpintis darbuotojais įdiegiant naujas darbo sąlygas ir procedūras. Reikia pažymėti, kad neretais atvejais ataskaitose yra tik pateikiama informacija apie vieną ar kitą elementą, tačiau trūksta informacijos apie konkrečius veiksmus, kurių imasi bankai. Vėlesnėse ataskaitose AB Swedbank pateikia aiškią strategiją, skirtą mažinti atlyginimo skirtumus tarp moterų ir vyrų bei užtikrinti lygias galimybes darbo vietoje, bei organizuoja specialias iniciatyvas, skatinančias moteris siekti karjeros technologijų srityje, kur jos dažnai yra mažiau matomos. Svarbu paminėti, jog AB Swedbank ir AB SEB grupės ataskaitose ne visur išskirta informacija pagal šalis, todėl nėra konkrečios informacijos apie padėtį Lietuvoje.

Žmogaus teisių sritį sudaro tik vienas elementas – tiekimo grandinės skaidrumas. Tiekėjų elgesio kodekso turėjimas bei vykdymas yra svarbus žingsnis į priekį siekiant užtikrinti sąžiningą ir etišką verslo praktiką. Ši sritis dažniausiai apima tiekėjų elgesio kodekso priėmimą ir taikymą veikloje. Pažymėtina, kad AB Šiaulių bankas tik nuo 2022 metų pradėjo skelbti informaciją apie tiekimo grandinės skaidrumą. Bankas ataskaitose pateikia informaciją apie tiekėjų elgesio kodekso vykdymą, tačiau nėra pridėtų nuorodų, kur šį dokumentą būtų galima rasti. Labai svarbu, kad bankai savo socialinės atsakomybės ataskaitose ne tik pateiktų informaciją apie vidaus politikų vykdymą, bet ir užtikrintų, kad politika būtų lengvai prieinama suinteresuotosioms šalims.

Aplinkosaugos srityje atskleidimo vertinimą sudarė keturi elementai. Informacija apie nuotekas, atliekas, tiesioginio šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimą bei energijos suvartojimą ir efektyvumą privalėjo būti skelbiama viso tyrimo metu. Tačiau tik nuo 2022 metų bankai privalėjo dar papildomai aptarti kaip prisidedama prie klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo. AB Swedbank ir AB SEB bankas nuo tyrimo pradžios atskleisdavo visus su aplinkosaugos sritimi susijusius elementus. 2022 metais visi bankai aptarė naują klimato kaitos švelninimo ir prisitaikymo elementą. AB Šiaulių bankas aplinkosaugos skyriuje linkęs atskleisti tik bendro pobūdžio informaciją, kuri per tyrimo laikotarpį beveik nesikeitė. Banko atskleidžiamoje informacijoje nėra komentarų, kas lėmė suvartojimo didėjimą ar mažėjimą. Nuo 2022 metų bankas išklė pirmuosius aplinkos sričiai skirtus tikslus, bet jie yra nekonkretūs, nepamatuojami, nenurodytas laikotarpis, per kurį tikslai turėtų būti įgyvendinti. AB Swedbank ir AB SEB bankas yra įsipareigoję vykdyti Paryžiaus susitarimą ir pateikia anglies dioksido pėdsako skaičiavimo metodikas, kurios per tiriamąjį laikotarpį buvo atskleidžiamos kiekvienais metais išsamiau.

Tvarumo srityje vertinimą sudarė šeši elementai. Bankai privalo nuo 2022 metų atskleisti tik investavimo sprendimų neigiamą poveikį, tvarumo rizikos integravimo politiką ir kaip tai dera su atlygio politika. Pasirinkimas į vertinimą įtraukti tvarios investicinės veiklos, tvarios finansavimo bei produktų ir paslaugų ženklavimo elementus yra savanoriškas. Pastebima, jog iki 2022 metų vienintelis elementas, kuris buvo minimas visų bankų ataskaitose, susijęs su tvaria finansavimo veikla. Per tyrimo laikotarpį AB Šiaulių bankas buvo vienintelis, kuris savanoriškai atskleidė informaciją apie teikiamų produktų bei paslaugų ženklavimą, tačiau neatskleidė tvarios investicinės veiklos. Nors AB Šiaulių bankas informaciją pateikia keliuose dokumentuose, tačiau pavadinimai ne visiškai atitinka tvarumo reglamente pateiktas formuluotes. Pavyzdžiui, „Atsakingo investavimo reglamente“ pateikiama informacija, susijusi su tvarumo rizika. Nepakankamai aiškūs dokumentų pavadinimai gali sukelti painiavą, priversti investuotojus skirti daugiau laiko ieškant bei lemti svarbios informacijos praleidimą. Tai gali apsunkinti suinteresuotoms šalims galimybę vertinti aktualią informaciją. Bankų atskleidžiamoje informacijoje trūksta konkrečių vertinimo kriterijų, kaip aplinkos, socialinis ar valdymo įvykis gali paveikti investicijų

vertę. Tvarumo rizikos integravimo politikoje pasigendama konkrečių veiksmų, kurie bus vertinami siekiant nustatyti poveikį investicijų vertei.

Apibendrinant galima teigti, jog Lietuvos bankų socialinės atsakomybės atskleidimo kokybė ir apimtis gerėjo beveik kiekvienais tyrimo metais. Kokybiškiausiai informaciją atskleidžia AB Swedbank ir AB SEB bankas. Būtent šių bankų ataskaitose galima rasti išsamią informaciją apie beveik visus elementus, o daugiausia dėmesio skiriama tvarumo, aplinkosaugos ir personalo atskleidimui. AB Šiaulių bankas iki 2022 metų teikė nemažai bendro pobūdžio informacijos, iš kurios sunku nuspręsti, ar bankas teikia ataskaitas dėl privalomų reikalavimų, ar dėl nuoširdaus rūpinimosi socialiai atsakinga ir tvaria veikla. Mažiausiai vertingos informacijos yra atskleidžiama apie bankų filantropiją bei bendruomenės ir socialinės įtraukties elementus.

Tyrimo apribojimai

1. Vienas iš svarbiausių tyrimo apribojimų yra tas, kad AB SEB banko ir AB Swedbank socialinės atsakomybės ataskaitas ruošia patronuojantis bankas. Šis faktas turėjo įtakos tyrimo tikslumui, nes bankų grupės socialinės atsakomybės ataskaitose dažniausiai buvo nurodoma bendra šalių informacija ir rodikliai. Dėl to grupės lygiu išleistos politikos pagerina Lietuvos bankų socialinės atsakomybės atskleidimo lygį.

2. Kitas reikšmingas tyrimo apribojimas yra tas, jog nors bankai socialinės atsakomybės ataskaitas ruošia pagal GRI standartus (Global Reporting Initiative, 2013), tačiau pateikiamą informaciją vis dar sunku palyginti tarpusavyje. Todėl ataskaitų vertinimo kriterijai gali būti subjektyvūs ir skirtis tarp tyrėjų ar institucijų. Norint atlikti objektyvų ir išsamų socialinės atsakomybės ataskaitų kokybės vertinimą, būtina, jog bankai teiktų daugiau kiekybinių duomenų, o tekstinė informacija būtų pateikiama vienoda forma.

Išvados ir rekomendacijos

1. Ištyrus mokslinę literatūrą matyti, kad įmonės, atskleisdamos informaciją apie socialinės atsakomybės veiklą, demonstruoja savo pasiryžimą būti sąžiningos, atviro ir skaidraus verslo praktikos šalininkės. Remiantis nacionaliniu ir tarptautiniu reglamentavimu, visos didelės viešojo intereso įmonės nuo 2017 metų privalo ataskaitose skelbti nefinansinę informaciją, susijusią su aplinkos, personalo ir socialinių reikalų, žmogaus teisių, kovos su korupcija ir kyšininkavimo sritimis. Finansinių paslaugų sektorius nuo 2022 metų privalo pateikti tvarumo rizikos integravimo politiką, informaciją apie investavimo sprendimų pagrindinius neigiamus poveikius tvarumo veiksniams ir nurodyti, kaip atlygio politika dera su tvarumo rizikos integravimu.

2. Pagal parengtą metodiką ir atsižvelgiant į reglamentavimo reikalavimus, įmonių socialinės atsakomybės informacijos atskleidimo indekso skaičiavime vertintos šešios sritys: antikorupcijos ir kyšininkavimo, socialinė, personalo, žmogaus teisių, aplinkosaugos bei tvarumo. Papildomai kiekviena sritis yra detalizuojama į 23 elementus. Įvertinus trijų Lietuvos bankų socialinės atsakomybės ataskaitas, nustatyta, kad per 2018–2022 m. laikotarpį bendras bankų informacijos atskleidimo indeksas vidutiniškai buvo 0,87. Daugiausia informacijos bankai pateikia apie antikorupcijos ir kyšininkavimo, socialinę, personalo bei aplinkosaugos sritis. Apskaičiavus kiekvieno banko bendrą socialinės atsakomybės indekso vidurkį, paaiškėjo, jog AB Šiaulių bankas per ketverių metų laikotarpį padidino savo atskleidžiamos informacijos indeksą nuo 0,63 iki 0,91. Daugiausia informacijos apie socialinę atsakomybę skelbdavo AB Swedbank ir AB SEB bankas. Nuo pat tyrimo pradžios šių bankų indeksas niekada nebuvo žemiau 0,84, o tyrimo pabaigoje abi įmonės atskleidė 96 % socialinės atsakomybės informacijos.

3. Pagal parengtą bankų socialinės atsakomybės kokybės vertinimo metodiką, informacijos atskleidimo kokybė buvo vertinta pagal 11 požymių. Per visą tyrimo laikotarpį bankų socialinės atsakomybės ataskaitų kokybė siekė 70 %. 2019–2022 m. laikotarpiu ataskaitas lietuvių kalba teikė tik AB Šiaulių bankas, o nuo 2022 metų ir AB SEB bankas. Visų tyrimo metu nagrinėtų bankų ataskaitos paruoštos remiantis GRI standartu. Vertinant atskleidžiamos informacijos kokybę pagal sritis galima išskirti, jog

AB SEB bankas ir AB Swedbank kokybiškai bei išsamiai atskleidžia daugumą elementų, pateikdami rodiklius ir komentarus. Šie bankai pateikia aplinkosaugos tikslus, kurie konkretūs ir išmatuojami, todėl nesunku įvertinti šių bankų tikslų įgyvendinimą. Tačiau AB Šiaulių banko tikslų formuluotės nekonkrečios ir neapibrėžtos laike, tekstinė informacija per visą tyrimo laikotarpį kartojosi, o tai yra nekokybiškų ataskaitų požymis.

4. Parengtą bankų indekso skaičiavimo metodiką ir kokybės vertinimo modelį rekomenduojama taikyti vertinant finansinių paslaugų sektorių. Kadangi metodika apima privalomas atskleidimo sritis, tai leidžia įvertinti, kaip bankai prisitaiko prie jų veiklos atskaitingumą reglamentuojančių teisės aktų; ar bankai tinkamai ir visapusiškai atskleidžia informaciją apie vykdomą socialinės atsakomybės veiklą. Kokybės vertinimo modelis padeda identifikuoti stipriąsias ir silpnąsias ataskaitų puses bei nustatyti tobulintinas sritis. Abi šios vertinimo priemonės suteikia išsamų ir objektyvų požiūrį į bankų veiklą socialinės atsakomybės srityje, padeda nustatyti, kur galima pagerinti ataskaitų turinį ir skaidrumą.

5. Rekomenduojama patrunuojamosioms įmonėms savanoriškai pradėti teikti atskirą socialinės atsakomybės ataskaitą, nepriklausomai nuo grupės. Tai leistų suinteresuotosioms šalims lengviau bei tiksliau įvertinti konkrečios grupės įmonės veiklą ir įsipareigojimus socialinės atsakomybės srityse.

6. Vadovaujantis LR įmonių atskaitomybės įstatymu (LR Seimas, 2023), rekomenduojama socialinės atsakomybės ataskaitas teikti lietuvių kalba. Tai užtikrintų ne tik įstatymo įgyvendinimą, bet ir lengvesnį informacijos prieinamumą.

Literatūra

Allui, A. ir Pinto, L. (2022). Non financial benefits of corporate social responsibility to Saudi companies. *Sustainability*, 14(3446), 1–16. <https://doi.org/10.3390/su14063446>

Arlı, D., Esch, V. P., Northey, G., Lee, M. S. W. ir Dimitriu, R. (2019). Hypocrisy, skepticism, and reputation: The mediating role of corporate social responsibility. *Marketing Intelligence & Planning*, 37(6), 706–720. <https://doi.org/10.1108/MIP-10-2018-0434>

Badingatus, S. (2016). An overview of legitimacy theory on the influence of company size and industry sensitivity towards CSR disclosure. *International Journal of Applied Business and Economic Research*, 14(5), 3013–3023. Prieiga per <https://ssrn.com/abstract=2893283>

Barauskaitė, G. ir Štreimikienė, D. (2021). Corporate social responsibility and financial performance of companies: The puzzle of concepts, definitions and assessment methods. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 28(1), 278–287. <https://doi.org/10.1002/csr.2048>

Bendoraitienė, E. ir Šimkutė, E. (2016). Įmonių socialinės atsakomybės atskleidimo vertinimas Lietuvos didžiosiose įmonėse. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai*, 10(1), 43–63. <https://doi.org/10.7220/AESR.2335.8742.2016.10.1.3>

Bollas, A. H. M., Segui, M. E., Polo G. F. (2014). Sustainability reporting in European cooperative banks: An exploratory analysis. *REVESCO. Revista de Estudios Cooperativos*, 115, 30–56. https://doi.org/10.5209/rev_REVE.2014.v115.45277

Bouncken, R., Kumar, A., Connell, J., Bhattacharyya, A. ir He, K. (2023). Coopetition for corporate responsibility and sustainability: does it influence firm performance? *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 30(1), 128–154. <https://doi.org/10.1108/IJEBR-05-2023-0556>

Brooks, C. ir Oikonomou, I. (2018). The effects of environmental, social and governance disclosures and performance on firm value: A review of the literature in accounting and finance. *The British Accounting Review*, 50(1), 1–15. <https://doi.org/10.1016/j.bar.2017.11.005>

Buallay, A. (2020). Sustainability reporting and firm's performance: Comparative study between manufacturing and banking sectors. *International Journal of Productivity and Performance Management*, 69(3), 431–445. <https://doi.org/10.1108/IJPPM-10-2018-0371>

Budrionytė, R. (2014). Informacijos apie įmonės socialinę atsakomybę pateikimas finansinėse ataskaitose: nauda ir galimybės. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika*, 15, 63–75. <https://doi.org/10.15388/batp.2014.15.6>

Bužinskienė, R. (2021). Aplinkosaugos informacijos atskleidimo finansinėse ataskaitose vertinimas. *Studijos kintančioje verslo aplinkoje: Studies in a changing business environment*, 110–116

Carroll, A.B. (2016). Carroll's pyramid of CSR: taking another look. *International Journal of Corporate Social Responsibility* 1(3), 1–8. <https://doi.org/10.1186/s40991-016-0004-6>

- Dyck, A., Lins, K.V., Roth, L. ir Wagner, H.F. (2018). Do institutional investors drive corporate social responsibility? International evidence. *Journal of Financial Economics, forthcoming*, 131(3), 693–714. <https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2018.08.013>
- Europos Komisija. (2023, lapkričio 3). EMAS user's guide. Prieiga per https://green-business.ec.europa.eu/publications/emas-users-guide-0_en
- Europos Komisija. (2011). Komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui, Atnaujinta 2011–2014 m. ES įmonių socialinės atsakomybės strategija (KOM(2011) 681). Prieiga per https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/7896_komunikatas-isa-lt.pdf
- Europos Parlamentas ir Taryba. (2009). Reglamentas (EB) Nr. 1221 / 2009 dėl organizacijų savanoriško Bendrijos aplinkosaugos vadybos ir audito sistemos (EMAS) taikymo, panaikinantį Reglamentą (EB) Nr. 761 / 2001 ir Komisijos sprendimus 2001/681/EB bei 2006/193/EB ((EB) Nr. 1221 / 2009). *Europos Sąjungos oficialus leidinys*, 342. Prieiga per <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX:32009R1221>
- Europos Parlamentas ir Taryba. (2014). Direktyva, kuria iš dalies keičiamos Direktyvos 2013/34/ES nuostatos dėl tam tikrų didžiųjų įmonių ir grupių nefinansinės ir įvairovės informacijos atskleidimo direktyva (2014/95/ES). *Europos Sąjungos oficialus leidinys*. Prieiga per <http://data.europa.eu/eli/dir/2014/95/oj>
- Europos Parlamentas ir Taryba. (2019). Reglamentas dėl su tvarumu susijusios informacijos atskleidimo finansinių paslaugų sektoriuje (Nr. 2019/2088.) *Oficialusis leidinys*, 317. Prieiga per <http://data.europa.eu/eli/reg/2019/2088/oj>
- Gedutienė, Z. ir Rudžionienė, K. (2022). Privalomas Lietuvos bankų socialinės atsakomybės atskleidimas finansinėse ataskaitose. *Regional Formation and Development Studies*, 36(1), 80–93. <https://doi.org/10.15181/rfds.v36i1.2390>
- Global Reporting Initiative. (2013). G4 Sustainability reporting guidelines. Implementation manual. Prieiga per <https://respect.international/wp-content/uploads/2017/10/G4-Sustainability-Reporting-Guidelines-Implementation-Manual-GRI-2013.pdf>
- Gutiérrez, L. C. ir Abad, J. (2020). Sustainability in the banking sector: a predictive model for the European banking union in the aftermath of the financial crisis. *Sustainability*, 12(6), 2566, 1–25. <https://doi.org/10.3390/su12062566>
- International Organisation for Standardization. (2010). *Social responsibility - Discovering* (ISO Standard No. 26000). Prieiga per <https://www.iso.org/publication/PUB100258.html>
- Išoraitė, M. (2013). Alaus gamybos įmonių socialinės atsakomybės tyrimas. *Verslo sistemos ir ekonomika*, 3(2), 248–265. Prieiga per <https://www.lituanistika.lt/content/58378>
- Jain, A., Keneley, M. ir Thomson, D. (2015). Voluntary CSR disclosure works! Evidence from Asia-Pacific banks. *Social Responsibility Journal*, 11(1), 2–18. <https://doi.org/10.1108/SRJ-10-2012-0136>
- Jučius, V. (2007). Verslo socialinės atsakomybės raida. *Ekonomika*, 78, 48–64. <https://doi.org/10.15388/Ekon.2007.17612>
- KPMG. (2022). *Big shifts, small steps. Survey of Sustainability Reporting 2022*. Prieiga per <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/se/pdf/komm/2022/Global-Survey-of-Sustainability-Reporting-2022.pdf>
- Ksiezak, P. (2017). The Benefits from CSR for a company and society. *Journal of Corporate Responsibility and Leadership*. 3(4), 53–65. <https://doi.org/10.12775/JCRL.2016.023>
- Lasytė, G. (2020). Socially responsible organisational governance in the public sector. *Viešoji politika ir administravimas*, 19(3), 119–132. Prieiga per <https://www.lituanistika.lt/content/89133>
- Leitonienė, Š. ir Šapkauskienė, A. (2015). Quality of corporate social responsibility information. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 213, 334–339. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.11.547>
- Lietuvos verslo konfederacija. (2021). *Verslas ir socialinė atsakomybė: nuo koncepcijos praktikos link*. Prieiga per <https://lvk.lt/wp-content/uploads/2021/12/Verslas-ir-socialin%C4%97-atsakomyb%C4%97-nuo-koncepcijos-praktikos-link.pdf>
- Lietuvos bankas. (2023a). *Finansų rinkos dalyvių veikla. Bankų veiklos apžvalga*. Prieiga per https://www.lb.lt/uploads/publications/docs/43761_5cf080324d97c01efb3de8cc303b536a.pdf
- Lietuvos bankas. (2023b). *Su tvarumu susijusios informacijos atskleidimo rekomendacijos*. Prieiga per https://www.lb.lt/uploads/documents/docs/39974_d6ca90b1aec6220b5317951bde09dd4.pdf

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2024a, sausio 17). *Trumpa informacija apie Pasaulinį susitarimą*. Prieiga per <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/darbo-rinka-uzimtumas/imoniu-socialine-atsakomybe-isa/trumpa-informacija-apie-pasaulini-susitarima/>

Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2024b, sausio 17). *Apie įmonių socialinę atsakomybę*. Prieiga per <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/darbo-rinka-uzimtumas/imoniu-socialine-atsakomybe-isa/apie-imoniu-socialine-atsakomybe/>

Lietuvos Respublikos Seimas. (2024). *Finansinių ataskaitų audito įstatymas* (1999 m. birželio 15 d. Nr. VIII-1227, aktuali redakcija nuo 2024-01-01). Prieiga per <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.83535/bHpKSlzmHB>

Lietuvos Respublikos Seimas. (2023). *Įmonių atskaitomybės įstatymas* (2001 m. lapkričio 6 d. Nr. IX-575, aktuali redakcija nuo 2023-06-22). Prieiga per <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.154658/asr>

Mahmud, S., Md. Biswas, T. ir Islam, M.N. (2017). Sustainability reporting practices and implications of banking sector of Bangladesh according to Global Reporting Initiative (GRI) reporting framework: an empirical evaluation. *International Journal of Business and Management Invention*, 6(3), 2319–8028. Prieiga per [https://www.ijbmi.org/papers/Vol\(6\)3/A06030114.pdf](https://www.ijbmi.org/papers/Vol(6)3/A06030114.pdf)

Mathews, M.R. (1997). Twenty-five years of social and environmental accounting research: is there a silver jubilee to celebrate? *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 10, 481–531. <https://doi.org/10.1108/EUM00000000004417>

Mohamed, B. A., Al, M. M., Nasrallah, N., Hamdan, A., Barone, E. ir Zureigat, Q. (2023). Sustainability reporting in banking and financial services sector: a regional analysis. *Journal of Sustainable Finance & Investment*, 13(1), 776–801. <https://doi.org/10.1080/20430795.2021.1978919>

Rudžionienė, K. ir Smirnova, R. (2012). Įmonių socialinės atsakomybės finansinėse ataskaitose atskleidimo veiksniai. *Buhalterinės apskaitos teorija ir praktika*, 12, 31–40. Prieiga per <https://www.lituanistika.lt/content/43342>

Rudzkienė, V. (2005). *Socialinė statistika*. Vilnius: MRU Leidybos centras.

Rupp, A. ir Limpaphayom, P. (2024). Benefits of corporate social responsibility during a pandemic: Evidence from stock price reaction to COVID-19 related news. *Research in International Business and Finance*, 68, 102169. <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2023.102169>

Tidikis, R. (2003). *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras.

United Nations Global Compact. (2023). *The Ten Principles of the UN Global Compact*. Retrieved from <https://unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles>

Sabina Račaitė: Verslo vadybos bakalauro laipsnis, studijų kryptis: apskaita. Vilniaus universitetas, ekonomikos ir verslo administravimo fakultetas, magistrantė. Mokslinių interesų sritys: apskaita, įmonių socialinė atsakomybė. Institucijos adresas: Saulėtekio al. 9, LT-10222, Vilnius.

Sabina Račaitė: Bachelor's degree in Business Management, field of study: accounting. Master student at Vilnius University, Faculty of Economics and Business Administration. Research interests: accounting, corporate social responsibility. Institutional address: Saulėtekio av. 9, LT-10222, Vilnius.

Diana Bachtijeva: socialinių mokslų daktarė, asistentė. Vilniaus universitetas, ekonomikos ir verslo administravimo fakultetas. Mokslinių interesų sritys: pelno valdymas, manipuliacinė apskaita, įmonių socialinė atsakomybė, įmonės veiklos vertinimas. Institucijos adresas: Saulėtekio al. 9, LT-10222, Vilnius.

Diana Bachtijeva: PhD of social sciences, assistant at Vilnius University, Faculty of Economics and Business Administration. Research interests: profit management, manipulative accounting, corporate social responsibility, and business performance evaluation. Institutional address: Saulėtekio av. 9, LT-10222, Vilnius.